

Radovi na skulpturama anđela lučonoša
iz crkve Gospe od Karmena
u Dubrovniku

K-R CENTAR

K-R CENTAR

K-R CENTAR j.d.o.o. Braće Andrijića 1, Dubrovnik
www.k-r.hr; krcentar@gmail.com; +385912117421

Izvješće o obavljenim radovima

- Predmet:** Dva anđela lučonoše
Autor: nepoznat
Tehnika: polikromirano drvo, 18. st.
Dimenzije: do vrha aureola 123 cm, do vrha tjemena 115 cm, širina 100 cm, dubina 70 cm. Oba istih dimenzija.
Objekt: svetište crkve Gospe od Karmena u Dubrovniku

Skulpture prije radova

Crkva Gospe od Karmena

Gradi se od 1633.-1636. na temeljima ranije crkve Sv. Ivana. Nekad su je nazivali Gospa od Karmela (po brdu Karmel u Izraelu), vremenom se stari naziv izgubio, a čitavo se područje od tvrđave Sv. Ivan do katedrale prozvalo Karmen.

Ona je pravokutnik, apsida joj je polukružna, istaknuta pravcem sjever - jug. Konceptija prostora, pročelja i dekorativnih elemenata je ranobarokna. Jednobrajna je, u sakristiju joj se može doći dvama ulazima: s istočne i južne strane. Portal joj je plastički naglasak pročelja. Ulaz u sakristiju je tijesno komponiran, naslanja se na tvrđavu Sv. Ivana. Tipični gradski zvonik na preslicu daje cjelini i renesansnu notu.

Unutrašnjost je crkve barokno komponirana, jer je široki brod zaobljen uglovima prema apsidi, pa kad se gleda s balkona, dobiva se dojam monumentalnosti glavnog i bočnih oltara. Crkveni je brod raščlanjen pilastrima višestruko profiliranih kapitela.

Crkva je ukrašavana i u 18. stoljeću kad su nad pilastrima broda dodane drvene konzole, velike i visoko uspravljene, plošne da bi mogle nositi drveni stropni vijenac, ukrašen motivima dijamanata i denta. U sredini drvene stropne površine pravokutno je polje, a u njega je ugrađena barokna kompozicija Uznesenja Marijina.

Zatečeno stanje anđela lučonoša

Sama crkva nije u funkciji već desetljećima. U doba Domovinskog rata crkva je služila kao sklonište. S obzirom na liberalniji ulaz u profaniranu crkvu umjetnine su prenesene iz crkve u čuvaonice Dubrovačke biskupije. U jednoj od njih su preuzeti na restauratorski zahvat.

Drvo anđela je crvotočno i dijelom trulo. Ima više nedostajućih dijelova, naročito u donjem dijelu (dijelovi stopala i prsti na nogama), brojni prsti na rukama. ... Zlato je broncirano, a sloj boje je preslikan. Na drvu ima više rascijepa i razdvoja od kojih neke pridržava ljepljiva traka. Daske od kojih je cjelina sastavljena međusobno se razdvajaju jer su vezane

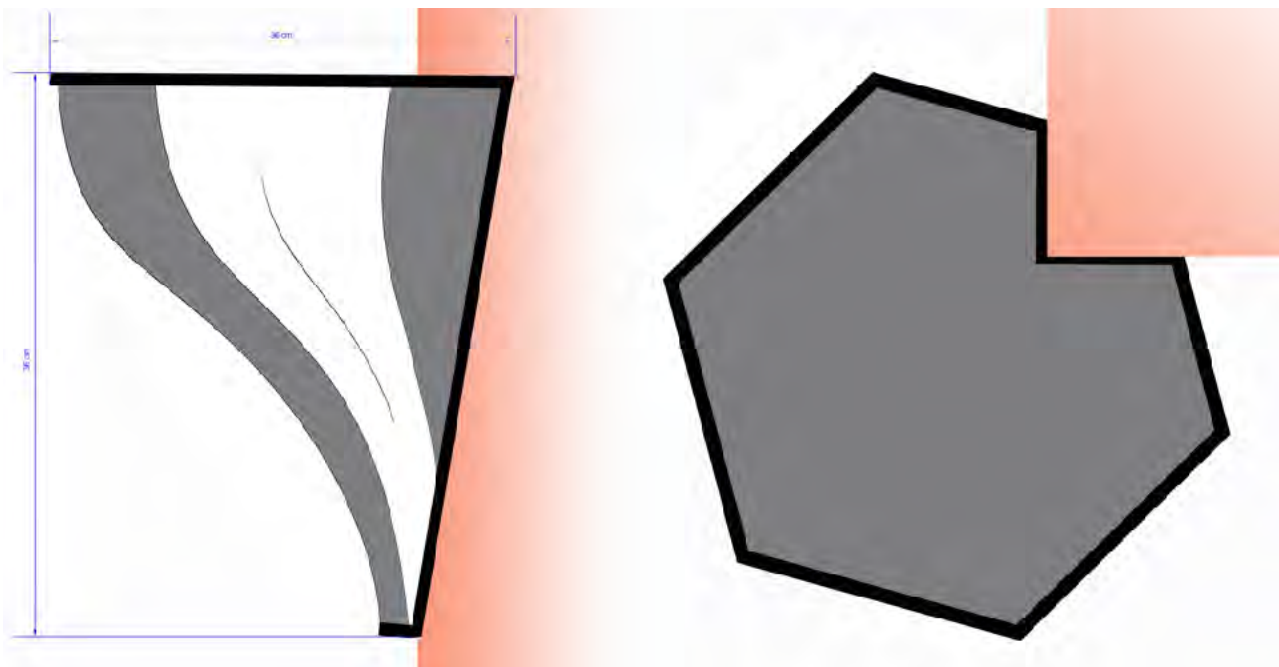
tutkalom koje je degradiralo pod utjecajem vlage. Upravo zato potrebno je rastaviti te iznova zalijepiti i one daske koje se još nisu razdvojile jer prijeti opasnost da će se zbog degradacije ljepila to dogoditi u skorijoj budućnosti. Pronađena je samo jedna željezna aureola. Barokne konzole na kojima anđeli stoje - zasad nisu pronađene. Brončiranje pozlate učinjeno je nereverzibilnim vezivom. Vjerojatno se radi o bjelanjku jaja, ili teško topivoj gumi. U ovom slučaju bronca nema osjetljivost prema ijednom organskom otapalu koje je oprobano u pokušaju uklanjanja premaza. Dugim djelovanjem vodenog gela povećanog pH dobije se minimalne rezultate čišćenja, ali i oštećenu izvornu pozlatu.

Obavljeni radovi

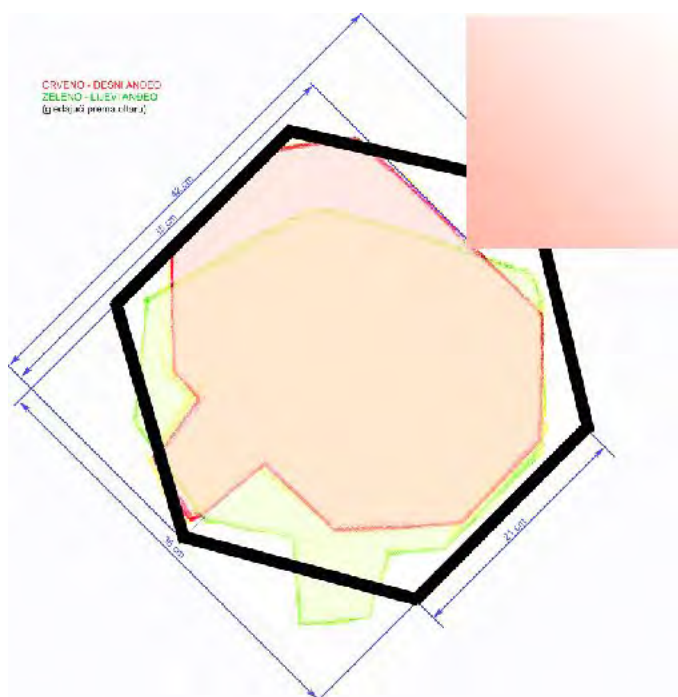
- Istražni radovi u svrhu dokumentiranja izvornog sloja i broja preslika. Istaržnim radovima je utvrđeno da je boja puti preslik na izvorniku koji izgleda gotovo identično kao i preslik. Također, utvrđeno je da je bronca nereverzibilna i da se svakim oprobanim pokušajem uklanjanja oštećuje izvornu pozlatu.
- Dezinfekcija (Agrosan d.o.o., plinom fosfin)
- Podljepljivanje sloja boje i pozlate
- Konsolidacija drva vakuum impregnacijom otopinom Plexigum smole
- Izrada nedostajućih dijelova rekonstruiranjem u drvu lipovine, manje rekonstrukcije u Miliput kitu
- S obzirom na nereverzibilnost bronce kojom je premazana pozlata - bronca je nakon neuspješnih pokušaja uklanjanja izolirana reverzibilnim premazom. Izolacija je obavljena akrilnim premazom boje žutog i narančastog polimenta.
- Kitanje PVA1 kitom
- Retuš boje puti u sloju preslika i potpuna obnova pozlate listićima 22 kta

Izvorni smještaj anđela lučonoša in situ izdvojen iz fotodokumentacije stanja crkve u svibnju 1992. iz arhiva Konzervatorskog odjela (foto Maro Grbić).

Na temelju fotodokumentacije iz 1992. čini se da bi bilo moguće relativno zadovoljavajuće rekonstruirati veličinu i izgled baroknih konzola na kojima su anđeli lučonoše stajali jer izvorne konzole zasad nisu pronađene.

Pozicije anđela na heksagonu definirane su krilima. Pod uvjetom da se prisloni po oba krila na stijenke zidova, pozicija anđela bi bile kao na slici.

Radove su obavili: Alma Dilberović, Marin Vokić i Denis Vokić. Nadležni konzervator Božena Popić Kurtela, Konzervatorski odjel Ministarstva kulture u Dubrovniku.

U Dubrovniku, listopad 2019.

Denis Vokić